Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САНТА ОЛОХ

Хаһыат 1931 сыл аптиньы 15 күнүттэн таһаар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҺЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҺЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 145 (5656) | 1981 сыл. Ахсыныы 5 күнэ СУБУОТА | Сыаната 2 харчы

Субуотунньук биллэрилиннэ

Сүөһү ньыстыгар общёс венность кемотун тэриллэр оройуоннааҕы оперативнай штаб ахсыныы 5—6 күннэрин сүөһүтө эбин аһылыгы бөхөмөҕэ кургуоммэх субуотунньук күннэринэн биллэрдэ.

Сельсоветтар исполкомнара, шефтээх тэриллэр салайаччылара субуотунньукка барыы үлэһиттэр кэхтөөхтүк тахсыыларын тэрийиэхтэхтэр. Совхозтар салалталара субуотунньук ыытыылаахтарын үлэҕэ таба аттаран туруоруор, каада буолар техниканан хаччыйар, онон субуотунньук мунутуур кэдьүүстэхтик барыытын ситиһэр эбэһиэхтэхтэр.

Бука бары — субуотунньукка!

РСФСР Верховнай Советын сессията үлэтин бүтэрдэ

МОСКВА (ССТА). Ахсыныы 2 күнүгэр Кремль Улахан дыбарыаһыгар РСФСР Верховнай Советын IV сессията үлэтин түмүктээтэ.

Тиһэх жуньахха депутаттар 1981—1985 сылларгa РСФСР экономическай уонна социальнай сайдыытын Государственнай былаанын, республика 10.2 сылга сайдыытын Государственнай былаанын туһунан уонна 1981 сыллааҕы Государственнай былаанны толоруу хаамыытын туһунан, РСФСР 1982 сыллааҕы Государственнай бюджетын туһунан уонна 1980 сылга бюджеты толоруу туһунан боппуруостары эрдэттэн саҥалаахмыт дьүүллэһиннин түмүктээтилэр.

Тыл этээччилэр Российскай Федерация үлэһиттэрэ, советскай норуот бүттүүмүн курдук, ССКП КК сэтиньиттээҕи (1981 с.) Пленумун уураахтарын толоруу уонна бүүс-бүтүннүү биһириилэрин итиннэ ойуулэрин туһунан этиллэр. Республикаҕа уон биирис пятилетка былаанларын итиннэ быйылгы дыл сорудахтарын ситиһиилээхтик толорор иһин социалистическай күөтэлиһии кэнниин тэнийдэ.

Сессия көрүүтүгэр киллэриллибит докумуоннарга, диэн бэлиэтээтилэр ораатардар, сүрүн болдьоҥо экономиканы интенсификациялаһыы и н т е н с и в а й ыллыбыт производственнай ньыахтары туһанымны тэрдүүтэн туоларыгыта, мунутуур бүтэйиктээх түмүктэри ылыыга уонна онно олоҕуран норуот олоҕун үйгүтүн салгыы үрдэтиигэ туһаайылыыны.

Биис сыллаах былаан уонна 1982 сылга былаан иедьүүҺү уонна хаачыстыбаны салгыы үрдэтэр хайысхалаахтар. Бородуукуйа үүнүүтэ производствоҕа үлэлэччилэр ахсаанларын итиннэ капитальнай үгүүлар лимиттэрин биллэрдик сарбыйбыт үрдүкүн ситиһиилээхтэх. Тыл этээччилэр депутаттар маҥырайыалыы, үлэни уонна үбү кэмчилээһиҥнэ үлэни салгыы туоларыы проблемаларын таарыйдылар, бородуукуйа единицатыгар сырье, матырыйаал, уматык оро-куоҕа мөлдьи наҕаастан иҥэр наадатын туһунан эттилэр.

Сессияҕа улахан болдьоҥо агропромышленнай комплексы саҥаннарыыҥа сибээстээх боппуруостарга уурулунна. Ораатардар аҥылык проблематын быһаарыы, төрүттүнэн тыа хаһаайыстыбатын производствотын ере нотоҕүү үрдүн тэтимэ буолар диэн бэлиэтээтилэр. Биис сыллаах былаан республикаҕа бурдук сыллааҕы орто валовой хомуурун 135 мөлүйүөн тоннаҕа диэри эбэтиннэ көрөр. Сүөһү уонна кэтэр бородуукуйаны биэриилэрин үрдэтии, онуу тэҥэ киэнньэр ахсааннарын эбэтин суруттар эти сыллааҕы орто огоруулуу 8,4 мөлүйүөн тоннаҕа, үүтү ыаһыны — 50 мөлүйүөнтэн тахса тоннаҕа, сымыыты огорон таһаарыыны — 42 миллиард устуукаҕа диэри тиэрдии балаҥтэнэр.

Депутаттар Хара буора суох зоналы салгыы ере нотоҕүү программатыы олохтох киллэрии. Кинн хара буордаах оройуоннга тыа хаһаайыстыбатын итиннэ кинин кытары сибээстээх салалары кэмэнник сайыннарыы. Сибиирэ уонна Дальний Востокка аҥылык базаттан барыы дьаһалларынан бөдөҥсүү улахан суолталаахтарын туһунан этиллэр.

Саҥа биис сыллаах былаан дьоҥуннаах уратыынан, диэн бэлиэтэнэ сессияҕа, кинн социальнай хайысхата күүһүрдүлүүтэ буолар. Норуот олоҕун барыы өттүнэн туһаайыы көрүллэр: промышленнай уонна продовольственнай таһаардары огорон таһаарыыны эбэтин, эргиэн саҥаннарыы, олорор дьиэни-уоту тутуу иэдэс кэмэйэ, үлэлиирэ, слоорого уонна сынньалаҥа ордук табыгастаах усулуобуйалары уоскэтии.

РСФСР Верховнай Советын бастайаннай комиссиялара депутаттарга 1982 сыллааҕы былаанна уонна бюджекка уларытыыны итиннэ көмөрүүлэри огоррого этии киллэрэллэрин туһунан иҥнитиннэрдилэр. Чуолаан, комиссиялар тыа сирин оскуолаларын, доруобуйа харыстабылын, культура учреждениелэрин, социальнай хаачыйыыны, физкультурнай уонна спортивнай үлэлэри сайыннарыыны уонна атын дьаһаллары үбүлээһиннэ 57 мөлүйүөн 30 тыһыынча солкуобайы эбии биэрэргэ этии киллэрдилэр.

Тыл этээччилэр 1981—1985 сылларгa уонна 1982 сылга республика экономическай уонна социальнай сайдыытын Государственнай былаанын, 1982 сыллааҕы Государственнай бюджеты быһаарыргэ эттилэр.

Тыл этиилэр бүлүүттэрин кэнсэ РСФСР Министрдэрин Советын Председателэ солбуйаччыта, республика Госпланын председателэ депутат **Н. Н. Масленников** түмүк тылы этэ. Депутаттар бирис саҥаанан 1981—1985 сылларгa РСФСР экономическай уонна социальнай сайдыытын Государственнай былаанын туһунан РСФСР Сокуонун, 1982 сылга РСФСР экономическай уонна социальнай сайдыытын Государственнай былаанын туһунан РСФСР Сокуонун уонна 1981 сылга РСФСР экономическай уонна социальнай сайдыытын толоруу хаамыытын туһунан Уураахтары ылыннылар.

РСФСР 1982 сыллааҕы Государственнай бюджетын туһунан уонна 1980 сыллааҕы бюджеты толоруу туһунан боппуруоска түмүк тылы РСФСР Үөрүн министрэ депутат **А. А. Бобровников** этэ. РСФСР 1982 сыллааҕы Государственнай бюджетын туһунан Сокуон бирис саҥаанан ылыллыыны. Киллэриллибит көннөрүүлэри итиннэ уларытыылары учуоттаан кинн дохуоттарыгар уонна оскуоттарыгар 75 миллиард 392 мөлүйүөн 302 тыһыынча солкуобай суумалаах бигэргэтиллиннэ. Итинн тэҥэ РСФСР 1980 сыллааҕы Государственнай бюджетын толоруу туһунан отчуоту бигэргэтэр туһунан уураах ылыллыыны.

Күннээҕи бэбиэскэ итиннэтэн салгыы кэлэр боппуруоһунар — **Адыгейскай, Горно-Алтайскай, Еврейскай, Карачаево-Черкесскай, Хакасскай автономнай уобаластар тустарынан РСФСР Сокуоннарын быраайыактарын тустарынан** боппуруоска дакылааты РСФСР Верховнай Советын Президиумун Председателэ солбуйаччыта **М. В. Карпаев** оҥордо.

Национальнай-государственнай тутуу практиката, диэн бэлиэтээтэ кини, автономнай уобаластар баар буолуулара уруккута хаалыылаах кыра норуоттар дойду бүтүннүүтүн политическай олоҕор ыытталларыгар ыарыы биэрэрин, итиннэ уобаластар экономическай уонна социальнай өттүнэн-түргэнник сайдалларыгар, самобытнай национальнай культуралара чэлгийиитигэр кемелдьиҥнэ көрдөрөр. Сессия көрүүтүгэр киллэриллэр Сокуоннар быраайыактара Государственнай былаас итиннэ салалта уобаластардаах (автономнай уобаластардаах) уонна ыраайдардаах органнарын иккиардыларыгар хардарыта сыныаннаһыылар ыытыллыыларын туоскэбит автономнай уобаластар бигэтин баар правовой балаһыанньалаарыттан тахсан кэлэллэр. Быраайыактарга автономнай уобаластарга эрдэ баар уратылар көрдөрүллэллэр.

Автономнай уобаластар тустарынан Сокуоннары ылыныыны, диэтэ дакылаатчыт, народнай депутаттар олохтоох Советтарын бары сүһүөхтэрин компетенциялаарын правовой сүрүннээбин дьоҥуннаах этэбэ түмүктээтэр.

Республика Верховнай Совета автономнай уобаластар тустарынан РСФСР Сокуоннарын ылынар.

РСФСР Верховнай Советын Президиумун быйаахтарын бигэргэтии туһунан республика Верховнай Советын Президиумун Секретаря **Х. П. Нешков** оҥорбут дакылаатын истэн баран, Верховнай Совет Быйаахтары бигэргэтэ итиннэ туһаайыах Сокуоннары итиннэ Уураахтары ылынна.

СЫЛЛААҺЫ БЫЛААН ТОЛОРУЛУННА

Павлодар. Үс мөлүйүөнү толоор тонна таас чоҕу тиэйэн В. Маковенко роторнай комплексын экипаһа «Экибастузуголь» холбоһук экскаваторнай бириигэдэлэриттэн бастаныан сыллааҕы былаанын толордо. Оҥорумтуотунан шахтаҕа тэҥнэһэр бу экскаватор экипаһа сыл бүтүөр диэри былаанны таһыынан 150 тыс. тонна чоҕу биэриэ.

(ССТА).

Эбэһээтэлистибэ лаппа аһарылынна

Эрилик Эристиин аатынан совхоз «ЫБСЛКС 60 сылаа» комсомольскай-ыччат фермаатын бастыҥ ыанныыксыта комсомолка Наталья Ксенофонтова үс өнөр тыһыынчалаах кирбиини ылар эбэһээтэлистибэлээх. Кини уон биирдэ түмүгүнэн хас биирдии фуражнай ынаҕыттан 3092 кг үүтү ыан эбэһээтэлистибэтин лаппа аһарда.

Эдэр мааныыксыт мыстык иинэ мыйыгар ыныҥын ахсыттан 501 кг, ол иһиттэр сэтиньиэгэ 235 кг үүнү ылынна дэбилиттэ.

Л. НАХСЫЛОВА.

Инники — „юкостар"

Субуруускай аатынан совхоз Соловьевтаах отделениетыгар «Юность» комсомольскай-ыччат ферма коллектива (начальник Кронникова Е. И.) сылы аспыт мыйыгар хас биирдии фуражнай ынаҕыттан 1710 кг үүтү ыаннылар.

Уон биир ыйга ынахтарын ахсыттан коллектив бастыҥ ыанныыксыттара комсомолкалар Марфа Кронникова 2620, Евдокия Николаева 2027 кг үүтү ыаннар ордук үүнүү көрдөрүүлэннилэр.

Е. ЕФИМОВ.

Суукка ахсын 672-лии грамм

Карл Маркс аатынан совхоз Болутуурдаах отделениетыгар И. А. Захарова 50 бороскуну көрөр. Кыстык иннэ мыйыгар биирдии бороскута 123,1 кг төлөҥүйдэ. Бу — отделениеҕа бастыҥ көрдөрүү.

Ирина Александровна инки мыйга хас биирдии сүөһүтүн 41-дии кг төлөҥүтүн. Ол аата — суукка ахсын 672 грамм эбиллии.

М. АНЕМПОДИСТОВА.

Чемпион астык көрөөрүүтэ

«Чурапчы» совхоз Арыылаахтаах отделениетын биллиилээх ыанныыксыта М. Н. Иванов сыл аспыт мыйдарыгар хас биирдии фуражнай ынаҕыттан 3917 кг үүтү ыан быааннын лаппа куоҕарда. Михаил Ивановичтаах валовойунан XI мыйга 58,7 тонна үүтү ыата. Итинэ быааннан 19,8 тоннаны ордук.

«СО» корр.

Төрөлкөй бороннор

Болтоҥоҕо Р. А. Павлов 52 бороскуну көрөр. Кыстык иннэ мыйыгар онтуналарын хас биирдиилэрин суукка аалыы 807 грамм, сэтиньиэгэ 25 кг төлөҥүтэ.

С. НИКОЛАЕВ.

РАЙСОВЕТ СЕССИЯТЫН ЫҢЫРЫЫ

Райсовет исполкома народнай депутаттар уон сэттис ыҥырылаах оройуоннааҕы Советтарын очараттаах IX сессиятын бу дыл ахсыныы 24 күнүгэр ыҥырарга быһаарда.

Сессия көрөр боппуруостара:

1. 1982 сылга оройуон экономическай уонна социальнай сайдыытын былаана уонна 1981 сылга оройуон экономическай уонна социальнай сайдыытын былаанын толоруу хаамыытын туһунан. Дакылаатчыт — райплан председателэ депутат П. Г. Кириллин.

2. 1982 сылга оройуон бюджетын уонна 1980 сылга оройуон бюджетын толоруу туһунан. Дакылаатчыт — райсовет исполкомун үлэ отделын сэбиэдиссэйэ депутат М.С. Оконешникова.

3. Оройуоннаҕы Совет былаанна уонна бюджекка бастайаннай комиссиятын хоо дакылаата. Дакылаатчыт — бастайаннай комиссия председателэ депутат Н.И. Монастырев.

4. Быыбардааччылар наказтарын толоруу туругун туһунан. Дакылаатчыт — райсовет исполкомун секретаря депутат И.П. Васильев.

Сессияҕа райсовет депутаттара, сельсоветтар исполкомнарын председателлэрэ уонна оройуон бары предприятиелэрин, учреждениелэрин, тэриллэрин салайаччылара ыҥырыллаллар.

РАЙСОВЕТ ИСПОЛКОМА.

ЧӨПЧҮ СОРУКТАРЫ БӘЛИЭТӘЭН...

Бөҕөтө комсомольскай хамыыстыбанан ситиһиилэр ситиллэр, бөҕөтө үлэлиир сылларга СССР XXVI, ... ЫБЕСЛКС XVIII съезтэрин түмүктэрэ аналлаах ... «Туруктаах» сыхох комсомольскай комитетын отчуотунай докладыгар этиллэр ... Ф. Тимофеев.

XI пятилетка тухунан ... сорудахтарын ... комсомольскай тэриллэр ... сорук сорудахтарын ... Юлуоха дорообоотугар ... Сылгыны ... Ыстаанда ... М. И. Чапаев ... «Эрчим» ... ферма ... 2033 ... 17787 ...

Комсомольскай тэриллэр ... ГТО нормаларын ... Оруоллаах ... Ыччаттар ... Ол ... Ол ... Ол

Сылгыһыттар оройуоннаабы сүбэ мүнньахтарын көрсө

ҮРДҮК КИРБИИЛЭРГЭ ДЬУЛУҺАЛЛАР

«Чурапчы» совхоз 2055 сылгылаах. Төрүөх калинтэ быйыл үчүгэй. Ордук үрдүк көрдөрүүнү Килэгэй отделениетын сылгыттара ситистилэр. Маннан эдэр инициативалаах үлэһит Василий Андреев ыччатыгар анаммыттан ыла үлэ ордук тэтимнээх. Кинилэр быйыл үйэ буолан 167 биэттэн 167 кулуну ыллылар. Эбэтэ көрөр сылгылара сүрүннэрэ кыһыннары-саһыннары олгом аһылыктаах Танда үрэҕэр түмүлүнүүлэр. Онно сылгы интэриэрэ аналлаах база тэриллэн, сүһүөҕэр туран эрэр.

Кинилэртэн биирдэстэрэ сылгы интэриэрэ эдэр саһыттан үлэлиир ыччат наставника Д. И. Собакин быйыл 80 биэттэн 80 кулуну ылла.

Түөйэ биригэдэтин эдэр сылгыһыта Марк Белиев 123 сылгыны көрөр. Итиннэ 102-тэ—биэ. Пятилетка бастакы сылыгар 102 кулуну ылан эмиэ бастыгынар кэккэлэригэр таҕыста.

Сотору-тааҕыта совхоз сылгыһыттара түмсэн бэйэлэрин үлэлэрин кэпсэнник ырытан көрдүлэр уонна чопчу соруктары бэлэтэммилэр. Чуолаан, хаар чарааһынан, оку тэнгэ хаһыы жолтоҕунан хастыы маршрутун кытаанахтык тутуһарга, күннэтэ кэтин сылдьан ырыгаллаары гыммыт сылгыларын аһылык эмиэрдэн хастыыта киллэрэргэ соруктаммыттар.

Аһылык кэмчитин учуоттаан совхоз үрдүнэн 4 рабочайы убаһаны аһатааччыларынан аналлаабыттар. Бу күннэргэ 320 убаһа аһылыкка киирбит.

Мунньах кытыылаахтара, ис кыахтарын аҕалан-суоттаан көрөн баран, быйылгы кыстыкка уонна 1982 сылга үрдэтиллибит (эбэһээталыстиб) ылыннылар. Ол курдук, СССР уонна Саха АССР тэриллибиттэрэ 60, Саха сирэ Россия государствотын составыгар киирбитэ 350 сыллаах туолар юбилейдарын чиэһинэр пятилетка иккис сылыгар улахан сылгыны эҥкэрэн иэкэ, кулун деловой тахсыытын 85 бырыһыанга тиэрдэрэ соруктаммыттар.

Бу күннэргэ совхоз сылгыһыттара Түөйэ Наммара, Баайаҕа, Танда үрэхтэриэн, Сылан, Килэҥкэ, Арылаах алаастарынан сылгыларын бэрийэн ыҥырыллыбыт туспэккэ тубуктээх үлэ уоһуттан сылдьаллар.

Н. БАРАШКОВ,
байыаннай анал. корр.

Карельскай АССР «Олонецкай» совхоһа сылга 3 мол. солкуобайдаах үүтү, эти, хортуоппуйу уонна оҕурсот астарын биэрэр. Аҥаардас пятилетканы хаһааныстыба бородуукпутун кэмэйэ 25 бырыһыанынан улаатыта.

Снимоктарга: совхоз бастыҥ сүөсүһүттэрэ (хаҥастан) А. Г. Кузьмина, А. Г. Кондратьева, З. В. Лукина, М. В. Тонорова уонна бригэдьиэр Т. К. Чирикова; хаһыаттаны тиэйиэ.

КЫЛААННААХ ТҮҮЛЭЭХ КҮРЭҔЭР

Туттарыы саҕаланна

«Чурапчы» совхоз күнү түүлээҕи бултааһын быйылгы сезонугар 11 бөлүүтү тэрийэн таһаарда. Кинилэр маршруттара эрдэттэн чуолкайданан, ичигэс таҥаһынан толору хаамыылаах үлэлэрин күргүөмнээхтик саҕалаатылар. Тэрдүс кварталта барыта 9600 солкуобайдаах түүлээҕи туттарар соруктаахтар.

Быйыл совхоз государствоҕа 19 тыһ. солк. күнү түүлээҕи туттарыахтааҕыттан сыл бастакы кварталыгар 9400 солк. түүлээҕи туттаран ылыммыт соругун аҥарын нарыгын толорбута.

Бу күннэргэ совхоз бастыҥ бөлүүтүттэрэ М. И. Лазарев, Е. М. Макаров, С. В. Макаров уонна эдэр бөлүүт Г. Г. Макаров бөлүүтүнэн түүлээхтэрин киллэрдилэр. Кинилэр соруктарын лаппа куоһарыах, тэрэ диэн эрдэбит.

П. КОЖУРОВ,
охотовед.

Былаан толоруллуоҕа

Карл Маркс аатынан совхоз быйыл Ийэ дойдуга 47 тыһыынча солкуобайдаах кылаанныах түүлээҕи туттарар былаанныах. Итиннэ сыл бастакы кварталыгар 13,5 тыһыынча солкуобайдааҕы туттарбыта.

Совхоз кырымахтаах хара саһылы интээччилэрэ уон биирис пятилетка бастаны сылын тэрдүс кварталыгар 30 тыһыынча солкуобай суумалаах күнү түүлээҕи государствоҕа туттарар соруктаахтар. Барыллаан кэрүүнэн, 340 саһылы ылыллыахтаах. Онон былаан толоруллар кыахтаах. Бу күннэргэ саһылы ылыы саҕаланна. Тиршини таҥастааһынна ураты болдьоҥо уурулларын.

Билигин ебнор суолугар 16 кадровай, 8 любитель, 2 үөрэнээччи булчуттар сылдьаллар. Кинилэр ортолоругар оройуон былдьаҕыттан булчуттара В. И. Сивцев, К. Р. Барашков баалларын.

Онон государствоҕа түүлээҕи туттарыы былаанын бийиги совхозпут толорор кыахтаах.

И. ПРОКОПЬЕВ,
охотовед.

Эрэлбит—тыаттан бултааһынна

Хатылы отделениета пятилетка бастакы сылыгар 35 тыһ. солк. кылаанныах түүлээҕи государствоҕа атыылыыр соруктаах. Итиннэ 31 тыһ. солкуобайдааҕы киллэккэлээх кыылтан, 4 тыһ. солкуобайдааҕы тыаттан бултаан туттарыахтааҕыт.

Бу күннэргэ саһылы ылыы, таҥастааһын күүгүөмнээхтик ыытыллар. Ол эрээри киллэккэлээх кыылтан былааны толоруу балаһыанньабыт ыарахан. Онон эрэлбит диэн—тыаттан бултаа-һынна.

Билигин 4 кадровай булчуттарбыттан иккитэ Амма эҥэр уонна Амма уҥуор үрэхтэргэ бултуу сылдьаллар. Бу күннэргэ опытчаах сонордьут М. Н. Дьячковская дойду эҥэр бултаан 450 солкуобайдаах күнү түүлээҕи туттарда. Оттон эмиэ бу эҥэр бултуур эдэр булчут Семен Захаров 400-чэкэ андаатары ылорон таҥастыы сылдьар. Кини бастакы кварталга 2885 солк. түүлээҕи туттаран ордук үрдүк көрдөрүүнү ситиспитэ.

Кылаанныах түүлээхэ дойду сакааһын толоррго кыылы интээччилэр да, булчуттар да кэхтээхтүк кытталлар.

И. ЧИЧИГИНАРОВ,
отделение управляющайа.

ЭСТАФЕТА САЛҒАНАР

Промкомбинат ыччатааҕа шефтээхтэриэр—Сутуруускай аатынан совхоз Болтоҥотосоҕу отделениетыгар производство, уонна үлэлии тахсыылара үтүө үгэскэ кубулуйда.

Совхозка тахсыбыттар иккилии сыл үлэлээн баран үүтэрэ салгыы үөрэнэ бараллар, оттон бу иккиэн тахсыбыт комсомолецтартан иккилэрэ Болтоҥоро бөкатын олохсуйдулар.

Быйыл үлэ эстафетатын Александр Макаров, Василий Березкин, Марин Ноговицына уонна Любовь Макарова ылыллар. Кинилэр ахсыныы бастакы күнүттэн Кыдалга суоҕу көрүүтүгэр үлэлээн эрэллэр.

А. ДЬЯЧКОВСКАЯ.

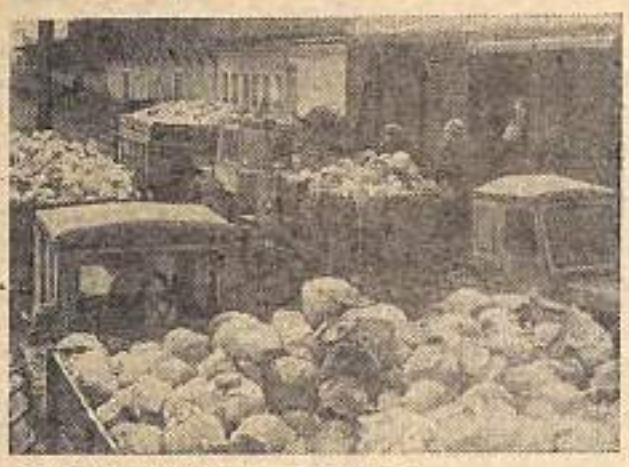

С. Майстерман фотота. ССТА фотохрониката.

Быйыл үүгэ совхозтар уттоойун былаанын толорботулар. Онуоха эбии Лена өрүс кытылыгар ыарыр совхозтар отторуу ыыла хаачыстыбатын биллэрдик мөлтөтө. Итиннэн сибээстээн эбии аһылык суолтата өссө улаатта.

Мин бу ыстатыйаҕа урукку оттугэр олох тутуулла илин, ол тыынан баран кэпсэнник туһанылыан сөптөөх эбии аһылыкка специалистар уонна ааҕаачылар болдьоҥолорун тардыахпын баҕарабын. Ол уу муоҕа (сфагновый мох). Бу муох күөллэргэ, маардаргга, сиикпээх сөҕуурдаргэ оруустэр тардыыларыгар үүнэр. Ол тыынан баран Саха сиригэр сүөһүгэ сиэтэн туһаммыт суоҕун кэрэтэ.

Муоҕу сүөһү аһылыгар туһанымыы элбэх торфалаах кини уобаластартан саҕалаан үөрэппиттэрэ, билигин да үөрэтэ сылдьаллар. Ордук кэпсэнник бу үлэ Калининскай уобаласка уонна Белоруссияҕа ыытыллар. Биирдэхэ Калининнааҕы политехническай институт айыыта (авторскай свидетельствотын нөмөрэ 430834), мелиорацияламмыт сирдэри туһаныыта Бүтүн Союзтааҕы научнай-чинчийэр институт «Торфа үөһээнги, сфагновай арыгатын аһылык ыыһыытынан туһаныы» диэн сүбэтэ, Белорусскай ССР Наукаларын академиятын чилиэн-корреспондента техническэй наука доктора В. Рановский «Сельская жизнь» хаһыатынна бэчээттэппит «Рационга эбиискэ» диэн ыстатыйата баалларын.

Итиэ матырыйаалларга уу муоҕа эбии аһылык ыыһыытынан кэпсэнник туттулуон сөптөөх баай составтардаах ыйыллар: 70 бырыһыанна тиийэ углеводтаах. Ити үүгэ оттор углеводтарынаатаран быдан элбэх. Муох биологическай активнай веществоларынан баай. Онон үүнүүнү түргэтэтэр стимулятор быйыытынан эмиэ туттуллуон сөп. Атын уратыта—муох үүнэр сиригэр хостоон баран сүүһүнэн сылларга да составын уларыйбакка сытар кыахтааҕа. Ол аата муохтан өр бириэмэҕэ сытар страховой запаастаах оногостуохха сөп.

Муоҕу эбии аһылык ыыһыытынан туттарга араастаан бэлэмнииллэр. Саамай боростуойа—хостуу-хостуу от курдук кэбиһэллэр. Оччоҕо муох 2—2,5 ый буолан баран бэйэтин сылаанныттан саахара 6—8 төгүлгэ тиийэ эбиллэр. Итиннэ кэбиһиллибит муоҕу оту кытта үстэн бинр чаанынан сиилэстэхэ сүөһүгэ сиэтиллэр.

Атын ньыманан—молтох серпэй кислотанан илитэн баран 3 чаас устата 90 ыраадыска диэри итиннилэр. Туох да илитиитэ суох 160—180 ыраадыска диэри итиннэхэ сүөһү сиэриттэн эмиэ бэлэм буолар. Оттон гидропоннай үүнээйиларын муохха үүнэрдэхэ муох силиһи кытта тэҥнэ аһылык буолар. Литератураҕа араас солохторунан, карбамидынан илитэн эбии аһылык бэлэмнэнэрэ эмиэ элбэхтик суруллар.

Бу матырыйаалларга тирэхтэрэ, ТХССНЧИ опытнай-конструкторскай уонна быраабылыыр технологическай бюротугар, үлэлиир кэммэр, 1978 сыллаахха, муоҕу эбии аһылык быһыытынан бэлэмнээһиҥэ үлэлии сылдьыбытым.

Ординскай оройуонугар Немүгү таһынаатыы Арҕаа күөлүгэ биэс трактор прицебэ муоҕу хостоон куурдубуппут. Ону солуоманы кытта булкуйан ОГМ-0,8 грануляторынан таһаартарбыппыт. Онно оногуллубут гранула витаминнаах от мээккэтин курдук сытаммыта, оно хойуу от күөҕэ этэ. Анализтаан көрүллүбүтэ—составаа үчүгэй буолбута. Ити муох бүтүннүүтэ гранулаҕа туһаныллыбыта. Гранулалары ТХССНЧИ научнай үлэһитэ, тыа хаһаайыстыбанай наука кандидата Г. П. Коротов ыаннык ынахтарга сиэтэн опыт оногорбута уонна сүөһү сиэн сөп эбит диэн түмүктээбитэ.

Иккис опыт Покровскайдааҕы ОПХ-ҕа ыытыллыбыта. Гидропоннай сыахха күөх үүнээйи муохха үүнэриллибитэ. Түмүгэ эмиэ үчүгэй этэ. Ити үлэни ТХССНЧИ научнай үлэһитэ Л. П. Голисаева салайбыта.

Ити бириэмэҕэ «Булгуниьахтаах» совхозка ойуур муоҕун кэпсэнньэрбэрэ кутан сүөһүгэ сиэтэллэрэ биллибитэ. Уруут ити совхозка үлэлээбит, билигин оройуоннаабы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын кылаабынай зоотехника Е. Н. Никифорова этэриэн, ыанар ынахтар кэпсэнньэрэллэр муоҕу астыыллар сиилэр уонна үүтэрэ хойдор эбит.

Итиэннэ да кэсторуннэн, муох улахан туһалаах эбии аһылык буолар. Онон ыарыымчыт оттоох совхозтар аһылык бу көрүүнү кэпсэнник туттуохтарын наада.

Хомуллубут муоту хайдах бэлэмнэн туһаныахха сөбүй?

Совхозтарга элбэх гранулятордар таах сыталлар. Олортон прессэрин монтаайтаан муоту гранулалыахха сөп. Оччоҕо муох сүөһү аһылыгар сөп буолар гына сөптөөх итиннэн уонна баттааһынынан бэлэмнэнэр. Ити бириэ.

Иккиэннэн, гидропоннары муохха үүнэрэн баран үүмэгүт маассаны силистэри, муохтары сүөһүгэ сиэтиллэр. Итиннэхэ элбэх түбүк эрэйиллибэт. Сөбүгэр сокуос кэмэтэҕэ 24—26 ыраадыс итиигэ гидропону үүнэрэр кыаллар, дьиэ иһэ сырдык эрэ буолуохтаах.

Үсүһүнэн, коонньорбоҕо кутан эбэтэр паарынан буһаран эмиэ туһаныахха сөп. Кылаабынайа муохха баҕаран сытэ суох оногуллуохтаах.

Саха сиригэр муох саппааһа, Арҕаа Сибиирьгэ холоотохчо, дуона суох. Ол эрээри эбии аһылык ыыһыытынан туттарга сөп буолар саппаас баар. Онон ханнык баарар хаһаайыстыба бу улахан туһалаах эбии аһылыгы туттуон сөп.

В. БУРТАХОВ,
Орджоникидзевскай оройуоннаабы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын кылаабынай инженера.

● Сүөһү кыстыгар маны туһаныҥ!

ЭБИИ АҺЫЛЫК САҺА КӨРҮНЭ

МОСКВАНЫ БЫЫҺААБЫППЫТ—АҒА ДОЙДУНУ БЫЫҺААБЫППЫТ!

Бүгүн советскай сэриилэр хардары кимэн киириилэрин 40 сыла тэлэр

«Немецтэри Москва анныгар үлтурутуу сэриилэ хаамыытыгар тоскуо өбүлүү саҕаланыытынан буолбута. «Чаҥылҕаннаах сэриилэ» гитлеровскай былаана бүтэйиктээхтик кэмүллүбүтэ; гитлеровскай армия «кыайтарыгаҥ суоҕун» туһунан дойдох сымыйата аан дойду бүтүннүүтүн иннигэр сараалыы тардыллыбыта».

(Улуу Октябрьскай социалистическай революция 50 сылыгар ССКП ЭК Тезистэриттэн).

В. Арсенков художник плаката. «Плакат» издательство.

ССТА фотохрониката.

СЫЫППАРАЛАР УОННА ЧАХЧЫЛАР

⊙ Москвааҕы кыргыбыы кинэ сүүрүннэ арахсар оборонаалаар (1941 с. балаҕан ыйын 30—ахсынньы 4 күннэрэ) уонна кимэн киирэр (1941 с. ахсынньы 5—1942 с. тохсунньу 7 күннэрэ), маҥнаҕа иккис этэбиэнэ советскай сэриилэр кимэн киириилэрэ (1942 с. тохсунньу 8—муус устар 20 күннэрэ) буолар.

⊙ Немецкэй-фашистскай сэриилэр «Тайфун» диэн кодовой аатаах кимэн киириилэрэ балаҕан ыйын 30 күнүгэр Брянскай фронту утары, алтынньы 2 күнүгэр Арааҥҥы уонна Резервнай фронтары утары саҕаламмыта.

⊙ Сэтинньи бүтүүтүгэр—ахсынньы саҥаларыгар, фронт Москваттан 25—30 км сиргэ тохтообута.

⊙ Ахсынньы 5—6 күннэригэр хардары кимэн киирэн Арааҥҥы, Калининскай уонна Сүүрүүлүү-арааҥҥы фронтар сэриилэрэ турбуттара.

⊙ Москва анныгар хардары кимэн киирии бастакы сүүрүүлэр немецкэй-фашистскай армиялар «Москва» болохторо столицаттан 100—250 км диэри быраҕыллыыттара, Московскай уонна Тульскай уобаластар босхоломмуттара.

МОСКВА-ААТЫААР

Москва анныгар немецкэй-фашистскай сэриилэри үлтурутуу 40 сыла туолуутун үөрүүлээхтик бэлиэтээбиннэ ыытыныыла ССКП Сталуховскайдааҥы горкомун (Московскай уобалас) ыҥырыытынан Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриин ветеранна ыытыылаахтара революционнай, үлэлээ уонна боруобуой Албан аат ороҥуоннаах күлүүбүн председателэ И. М. Павлов, Т. С. Ноговицын уонна П. В. Парфенов иллэрээ күн Москваалаатылар.

С. НИКОЛАЕВ.

САРЫН САРЫННАРЫТТАН ӨЙӨҺӨН

1941 сыл алтынньы 19 күнүгэр ССРС Обороналыын Государственнай Комитета Москваҕа осаднай положениеҕа биллэрбитэ.

Фашистскай Германия сэриилэрэ Яхрома ыллыыттара, Звенигородка, Наро-Фоминскайга, Серпуховка ыган кэлбиттэрэ. Оттон дуоҕуйбут Гитлер немец норуотугар туһаайан «Мин бүгүн толору туолбайдым этэр кыахтаахпын: бу өстөох урусхалланна уонна хаһан даҕаны өндөйүө суоҕа» диэн айаҕаламмыта.

Оттон Коммунистическай партия Ийэ дойдубут столицатын көмүскүүргэ, Кыһыл Армияҕа барыы өттүнэн көмөлөһүргэ норуоту ыҥырбыта. Дойду илин өттүттэн—Уралтан, Сибиритэн, Орто Азиттан саппааска турбут байыннай чаастар, сэриин сэтэрэ Москваҕа дьулуспуттара, ичигэс таҥаһы, аҕыс-уолу тиэммит эшалоннар Москваҕа субуспуттара. Турар-турбат бүтүннүүтэ ытык столица көмүскэлигэр турумматта.

Москваны көмүскээччилэр кэккэлэригэр биһиги бэйэ дойдулаахтарбыт, сахалар дьонноро эмиэ арыйаҕа суохтара, ол иһигэр Чурапчы улаатыттара 102-с, 106-с, 266-с, 985-с стрелковай полкаларга киирсэн сэриилэситтэрэ. Хайахсыт ыччаттара В. Г. Флегонтов, Е. Г. Герасимов, Я. Е. Кузьмин, Мугудайтан А. И. Пермяков, Болугуртан С. Е. Федоров, Г. Г. Егоров Москва иһин хабыр халлаанныларга хорсунник өлбүттэрэ. Үгүстэр столицаны чэстээхтик көмүскээн баран салгыы сэриилэһэ сылдьан охтубуттара. Оттон сорохтор Улуу Кыайыыны уһансан дойдуларыгар эргиллэн көлэн баран сэриилэрдэрэ туораабыттара. Кыһыл столицаны эрдэхтик көмүскэспиттэртэн биллиэн Кытаанахха И. С. Яковлев, Хайахсыкка П. Г. Илларионов, М. Д. Климов, Хадаарга И. Н. Дмодоров, Болугурга И. И. Николаев, Мырылаҕа Д. С. Соловьев баалтар.

Ахсынньы 5 күнүгэр советскай сэриилэр өстооххо утары кимэн киирбиттэрэ. Сэриэ-дойдуну кирдэх атахтарыттан тоҕута кэспит фашистскай сэриилэр үлтү урусхалламмыттара, киэр быраҕыллыыттара.

Ийэ дойдубут тэбэр сүрэҕэ Москваны бары бырааттыы норуоттар представителлэрэ сарын-сарыннарыттан өйөҕөн геройдуу көмүскэбиттэрэ үйэ-саас тухары умнуллуо суоҕа.

И. ПАВЛОВ,
Албан аат куулубун советын председателэ.

СҮНКЭН СУОЛТАЛААХ СОБЫТИЕ

Аан дойду тематыгар бэсиэдэ

Кэтэн көрөөччүлэр ССКП КК Генеральнай секретарэ, ССРС Верховнай Советын Президиумун Председателэ Л. И. Брежнев сэтинньыгар ГФР-гар ыалдьыттаан сылдьыытын, инник канцлер Г. Шмидт кытары көмисиилэрин сүүкэн суолталаах аан дойдуталаах событие, сыл бөдөҥ политическай событиетын быһыытынан сыаналлыллар.

Ыалдьыттаан сылдьыыны ыраныысса таһыгар сонуурдар биллибэт. Ол ойдөнөр: Советскай-арааа германскай көрсүһүүлэргэ болдьото кэннигэр быһаарыллыыларыттан инник дойду норуоттарын эрэ буолбакка, Европа бары норуоттарын, ону аҥаар кинн аймах бүтүннүүтүн дьылҕата тутулуктаах проблемаларын турбуттара. Ол—Арааа Европа сорох дойдуларытар, бастатан туран ГФР-ааҕы, америкаанскай ядернай ракеталар саҥа көрүнүмнэрин сарбатан туруорар былааннарыттан сибээстэн Европаҕа суоһаабыт кутталы хайдах туоратар, күүстэр хобааннаһыларын НАТО туһатыгар хайдах тыпан уларыттарбат туһунан проблема.

Онон сибээстэн советскай салайаччы Бонна ыалдьыттаан сылдьыан иҥэй иннинэ АХШ президенэ Рейган өбүдьеть-писпис эмиэрэрэ итиэннэ көмүскэнэ итэ өттүн америкаанскай ракетнай-ядернай гландарыҥа кубулутуу

Онон сибээстэн советскай салайаччы Бонна ыалдьыттаан сылдьыан иҥэй иннинэ АХШ президенэ Рейган өбүдьеть-писпис эмиэрэрэ итиэннэ көмүскэнэ итэ өттүн америкаанскай ракетнай-ядернай гландарыҥа кубулутуу

уларыттарбат туһунан проблема.